

Tematska sjednica Vijeća za socijalnu pravdu CIVILNE ŽRTVE RATA

Dana 10. rujna 2012. godine održana je sjednica Vijeća Predsjednika Republike Hrvatske za socijalnu pravdu. Tematska sjednica održana u Uredu Predsjednika, u središte rasprave stavila je **obespravljenost civilnih žrtava rata**.

Uvodno je predsjednik Republike dr. Ivo Josipović naglasio važnost rasprave i pozitivnih političkih odluka spram unapređenja položaja civilnih žrtava rata, osobito onih koji se nalaze u nezavidnom položaju plaćanja sudskih/parničnih troškova za tužbe koje su podnesene uslijed zahtjeva za obeštećenje povodom ljudskih i materijalnih gubitaka koje su žrtve pretrpjele. Članica Vijeća za socijalnu pravdu i programska koordinatorica Documente, Emina Bužinkić, predstavila je rezultate istraživanja potreba civilnih žrtava rata kojih je prema procjenama bilo između 4.000 i 8.000. U toj brojci nalazi se i 400 poginule i 1.044 ranjene djece. U velikom broju slučajeva žrtve su dvostruko diskriminirane te obespravljene činjenicom svojih gubitaka, ali i posljedicom neriješenih slučajeva i naplate parničnih troškova te višegodišnjim čekanjem priznanja patnje.

U ime civilnih žrtava govorili su Marica Šeatović, supruga ubijenoga i predsjednica Udruženja obitelji ubijenih, poginulih, nestalih i nasilno odvedenih, Đurđa Gmaz, majka ubijene djevojčice i predsjednica Koordinacije hrvatskih civilnih stradalnika Domovinskog rata Sisačko-moslavačke županije te Jovica Brkić, žrtva terorističkih napada i tajnik udruge Pravda.

Eugen Jakovčić, medijski koordinator Documente predstavio je i medijsku kampanju *Žrtve su predugo čekale* koji donose osam teških slučajeva čiji su protagonisti civilne žrtve rata koje predugo čekaju na priznanje svoje patnje; Daliborka Mikulić, Slavonski Brod, Đorđe Gunjević, Pakrac, Krešimir Ivančić, Daruvar, Marica Kadić, Petrinja, Robert Kajušić, Zagreb, Vjera Solar, Sisak, Zemina Jaroš, Osijek i anonimna P.Z. TV spotovi kao i internet stranica www.civilnezrtve.hr su znak solidarnosti s civilnim stradalnicima koji se i nakon toliko godina od završetka rata i dalje suočavaju s problemima i

poniženjima u ostvarivanju svojih prava.

Documentina voditeljica Vesna Teršelič iznijela je niz prijedloga i preporuka za priznanje patnje i obeštećenje civilnih žrtava rata. Primarno su naglašeni otpis parničnih troškova i osiguranje naknade štete po principu društvene solidarnosti, izjednačenje prava vojnih i civilnih invalida rata kao i uspostava fonda za rehabilitaciju, reintegraciju i reparacije.

Istraživanje 'Civilne žrtve rata u Hrvatskoj'

Documentino istraživanje 'Civilne žrtve rata u Hrvatskoj' opetovano ukazuje na obespravljenost civilnih stradalnika. Tek manji dio njih imaju status civilnih žrtava rata i time ostvaruju socijalna prava poput invalidnine, opskrbrine i dr. Većina stradalnika nema informaciju o pravima i mogućnostima ostvarivanja socijalnih prava. Članovi obitelji ubjenih još uvijek čekaju na procesuiranje zločina počinjenih u ratu. Brojne žrtve koje su podnijele zahtjev za naknadu nematerijalne štete zbog smrti bliske osobe, istu nisu ostvarile, a danas plaćaju visoke parnične troškove. Slučajevi seksualnog zlostavljanja civila i logoraša uglavnom nisu procesuirani, a žrtve nemaju osiguranu psiho-socijalnu i drugu potporu. Uništen je i velik broj stambenih objekata, a postupci za naknadu materijalne štete uglavnom su rezultirali naplatom parničnih troškova za žrtve.

U istraživanju je sudjelovalo 105 osoba od kojih dvije trećine potvrđuju višestruko stradavanje u vlastitim obiteljima. Radi se o članovima obitelji poginulih i nestalih, roditeljima ranjene djece, civilnim invalidima rata, žrtvama mina, žrtvama mučenja i lišenima slobode te žrtvama terorističkih i diverzantskih napada. 63% žrtava tražilo je neki vid obeštećenja, a tek 27% njih ostvaruje neko socijalno pravo sukladno Zakonu o zaštiti civilnih i vojnih invalida. U 89% slučajeva, odštetni zahtjev oštećenih je odbijen, a u 20% slučajeva u postupku je ili se očekuje ovršni postupak radi naplaćivanja parničnih troškova. U manje od 5% slučajeva pak na snazi je pravomoćna presuda o počinjenju ratnog zločina. 70% osoba nisu do sada dobile nikakav oblik medicinske ili psihološke pomoći.

Žrtvama treba pomoć i podrška. Kod priznanja patnje, žrtvama je važno: izjednačenje u pravima s vojnim invalidima rata, procesuiranje počinitelja, materijalno i moralno obeštećenje, pronalazak nestalih i posmrtnih ostataka te sjećanje na civilne žrtve rata, javno priznanje patnje, adekvatna skrb o stradalnicima i osiguranje kvalitete života djeci stradalnicima i djeci stradalih.

Preporuke

Socijalna prava za civilne žrtve rata

U skladu s Rezolucijom Opće skupštine UN-a o Temeljnim načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju, sve žrtve imaju pravo na odgovarajuće, učinkovito i brzo obeštećenje koje ima za cilj ostvarenje pravde razmjerno težini kršenja prava i pretrpljenoj šteti. Ciljevi ove rasprave bili su: potaknuti razvoj kvalitetnog sustava dodjele socijalnih prava civilnim žrtvama rata kao i lakše omogućavanje stjecanja statusa civilne žrtve rata, razvoj opsega socijalnih prava i podizanje minimalne granice materijalnog izdatka za omogućavanje dostojanstvenog života te unapređenje upravljanja službenom evidencijom i analizom broja civilnih stradalnika i korištenja socijalnih prava.

1. Obaveza države u vezi dodjele socijalnih prava treba se temeljiti na načelima društvene solidarnosti, ravnomjernog snošenja javnog tereta te pravičnog i brzog obeštećenja.
2. Upravni postupak ostvarenja statusa civilne žrtve rata treba obuhvatiti veći broj korisnika i biti djelotvorniji stoga što sudski postupci prema dosadašnjoj praksi nisu i neće moći obuhvatiti širi krug civilnih žrtava i njihovih srodnika, između ostalog uvjetovano i nedjelotvornim i sporim kaznenim progonom, ne zamrzavanjem imovine optuženika kao osnove naplate odšteta i sl.
3. Nužno je izraditi cjeloviti popis/registar civila stradalih u Domovinskom ratu.
4. Izraditi novi zakon ili izmijeniti postojeći na način da se svim civilnim žrtvama omogući određeni vid reparacije bez obzira na ekonomsko-imovinski cenzus žrtve ili članova obitelji, kroz priznanje statusa, kroz šire definiranje civilne žrtve uključivanjem žrtava silovanja i seksualnog zlostavljanja te brisanjem diskriminatorinih odrebi (u skladu sa preporukama druge rasprave).
5. U institucionalno-zakonodavnom okviru, osigurati izjednačavanje socijalnih prava vojnih i civilnih invalida rata (izjednačavanje osnovice).

Institucionalne i zakonodavne promjene - Preporuke

U skladu s Rezolucijom Opće skupštine UN-a o Temeljnim načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju, sve žrtve imaju pravo na obeštećenje za pretrpljenu štetu. Prema Rezoluciji, države trebaju uspostaviti nacionalne programe obeštećenja i drugih vrsta pomoći žrtvama. U središtu je ove rasprave izrada Zakona o obeštećenju civilnih žrtava rata i Nacionalnog programa reparacija civilnih stradalnika. Dodatno, rasprava je služila kao prostor prijedlozima reforme institucionalnog sustava u pogledu odgovarajućih oblika obeštećenja i reparacija.

1. Hitno otpisati parnične troškove obiteljima usmrćenih i oštećenima ratnim i terorističkim djelovanjem u skladu sa *Vladinom uredbom o kriterijima, mjerilima i postupku za odgodu plaćanja, obročnu otplatu duga te prodaju, otpis ili djelomični otpis potraživanja*.
2. Utvrđivanje broja i sustavna analiza potreba civilnih žrtava.
3. Uspostava ustrojstveno ravnopravne Uprave za civilne žrtve rata u nadležnom Ministarstvu branitelja s ciljem izgradnje sustava priznavanja statusa žrtava, dodjele i evidencije socijalnih prava.
4. Imenovanje potpredsjednika Vlade zaduženog za koordiniranje pitanja civilnih žrtava između ministarstava.
5. Izgraditi kvalitetan i odgovarajući zakonodavni okvir za ostvarenje prava civilnih žrtava rata:
  - Ukidanje diskriminatornih odredbi poput imovinskog cenzusa, nepriznavanje psihičkih provreda i pretrpljene boli te isključivanja pojedinih kategorija civilnih žrtava rata poput žrtava silovanja.
  - Donošenje novih Zakona o civilnim i vojnim invalidima i Zakon o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija (kategorije civilnih žrtava, ukidanje imovinskog cenzusa, naknada za usmrćene članove obitelji, materijalnu štetu i druge oblike stradanja, nesprječavanje ratne štete od strane hrvatske vojske).
6. Osigurati adekvatnu podršku žrtvama i svjedocima u postupcima suđenja za ratne zločine.
7. Pružiti psihosocijalnu i pravnu pomoć žrtvama od strane institucija ili podržanih stručnjaka ili organizacija.
8. Potaknuti suradnju i koordinaciju između različitih organizacija civilnih stradalnika.
9. Izgraditi strateške i operativne mehanizme tranzicijske pravde s ciljem oporavka pojedinaca i zajednica (primjer bosansko-hercegovačke Strategije za tranzicijsku pravdu).
10. Zahtjev za snažnijim interesom političkih struktura sukladno Programu Vlade Republike Hrvatske i obvezujućih međunarodnih i nacionalnih dokumenata.

Rehabilitacija, reintegracija, reparacije – Preporuke

U skladu s Rezolucijom Opće skupštine UN-a o Temeljnim načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju, sve žrtve teških kršenja ljudskih prava imaju pravo na potpunu i učinkovitu reparaciju. Oblici su raznovrsni, od restitucije i kompenzacije štete preko rehabilitacije i satisfakcije do jamstava za neponavljanje. Rasprava je bila posvećena definiranju odgovarajućih oblika reparacija za civilne žrtve u Hrvatskoj.

1. Odluke o kazni presuđenim počiniteljima trebaju biti adekvatne težini počinjenih djela. Neizmjereno su važne sudske presude za počinitelje zločina, iako treba biti svjestan da će ukupni broj počinitelja koji će biti osuđeni teško biti veći od 10%.

2. Poboljšati kvalitetu medijskog izvještavanja o zločinima jer gotovo uvijek nedostaje uvažavanje žrtava, a ponekad se u medijima u pitanje dovode i pravomoćne presude za ratne zločine. Zahtjev za ustupanjem javno-medijskog prostora za glas civilnih žrtava rata i poticanje šire javne rasprave o stradanjima u ratu i suočavanju s prošlošću.
3. U vezi rehabilitacije, reintegracije i reparacija ključno je raditi sustavno i konzistentno i zagovarati sustavno rješavanje svih slučajeva kao i kontinuirane mjere, primjerice psihološku podršku, po jasnim kriterijima.
4. Uz osiguravanje obrazovanja, edukacije i zapošljavanja žrtava na konzistentan način doći će do njihove reintegracije u društvo.
5. Naglašena je važnost pripreme teksta s primjerima dobre prakse, posebno s dobrim zakonskim rješenjima iz susjednih zemalja i zakazivanje sastanaka s političarima na kojima će im on biti prezentiran. Isto tako važno je da političari prime žrtve i s njima neposredno komuniciraju.
6. Pomaknuti naglasak s materijalnih na simbolične reparacije, od isprika do obilježavanja mjesta stradanja. Važno je educirati ljude na pozicijama odlučivanja o različitim oblicima i praksama reparacije kako bi se izbjegla uglavnom percpcija materijalne naknade.
7. Važno je osigurati pamćenje žrtava, kroz obilježavanje mjesta stradanja kao i afirmirati povijesne interpretacije na osnovu činjenica o svim žrtvama.
8. Poticati otvorenu diskusiju o ratu u Hrvatskoj kako bi se izbjegao jednostran pristup koji dominira u svim post-jugoslavenskim zemljama. Reparacije trebaju biti istovremeno okrenute prema generaciji stradalih kao i prema mladima kako bi pamtili činjenice o stradanjima. Izražena je nada u ostvarivanje daljnjeg prostora komunikacije o reparacijama.